

ISSN 1300-1458

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET
TARİHİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

CTAD

Sayı 4 • Güz 2006

Yazışma Adresi: Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Beytepe- ANKARA 06532
Tel: 0312 297 68 70 Faks: 0312 299 20 76
Web: www.ait.hacettepe.edu.tr
E-posta: ait@hacettepe.edu.tr

Basıldığı Yer: Sirem Bas. Yayın. Mat. Ltd. Şti. 229 07 27 - Ankara

CUMHURİYET TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (ISSN 1300-1458)
Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nce yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir.

Dergiyeye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez.
Bu dergide yayınlanan yazılardaki fikirler yazarlara aittir.

ISSN: 1300-1458

Millî Mücadele’de Kırşehir’in Yeri ve Birinci TBMM Döneminde Kırşehir Milletvekilleri

Bengül Salman BOLAT

Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Öğretmeni.

ÖZET

Bu çalışmada öncelikle, Türkiye’nin hangi şartlar sonunda Millî Mücadele yaşadığı anlatılmıştır. Anadolu’nun ve Osmanlı Devleti’nin o yıllardaki durumu ile Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’daki başlattığı Millî Mücadele’nin aşamalarından bahsedilmiştir.

Daha sonra, Kırşehir’in Millî Mücadeledeki konumu incelenmiş, Millî Mücadele boyunca Atatürk’ün Kırşehir’e gelmesi ve Kırşehir’deki izlenimleri ile halkın Millî Mücadeleye karşı tutumu anlatılmıştır.

Son olarak ise I. Türkiye Büyük Millet Meclisi döneminde görev yapmış olan Kırşehir Milletvekilleri hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kırşehir, Millî Mücadele, Kırşehir Milletvekilleri, Atatürk

SUMMARY

The Role Of Kırşehir In The Turkish National Struggle And Kırşehir Representatives In The First Period Of The Turkish Grand National Assembly

Firstly, in this study, the conditions causing Turkey to have The National Struggle were pointed out. The situation of The Anatolia and The Ottoman State in those years and the stages of The National Struggle started by Mustafa Kemal Paşa in Anatolia were mentioned.

Later, the role of Kırşehir in The Turkish National Struggle was explained, and Atatürk's visit to Kırşehir, his impressions in Kırşehir and the attitudes of people in Kırşehir towards The National Struggle were defined.

Finally, information about Kırşehir parliamenters in the first period of The Turkish Grand National Assembly was given.

Key words: The Turkish Grand National Assembly, Kırşehir, The Turkish National Struggle, Kırşehir parliamenters, Atatürk

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın sebebinin Fransız Devrimi sonrası gelişen milliyetçilik akımı ile Sanayi Devrimi sonrası oluşan sömürgeciliğin yarattığı rekabetin sonucu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Milliyetçilik hem imparatorlukları, hem de devletlerarası ilişkileri etkilemiştir. Çünkü İmparatorlukların yönetimleri altında bulunan milletlerin ayaklanmaları Avrupa'da çok uzun süren savaşların ve ihtilallerin çıkmasına sebep olmuştur. İtalyan ve Alman millî birliklerinin de oluşması, Avrupa dengesine yeni bir boyut getirmiştir¹. Sanayi Devrimi ile iyice güçlenen Avrupa daha güçlü sömürge alanlarına kavuşabilmek için etki alanlarını Balkanlar, Ortadoğu, Afrika ve Uzakdoğu'ya doğru genişletmeye başlamışlardır. İşte bir taraftan sömürgeciliğin gelişmesi, diğer taraftan imparatorlukların dağılması menfaatleri çatışma noktasına getirmiştir. Almanya'nın gelişmesinden rahatsız olan İngiltere, Fransa ve Rusya 1907'de Üçlü İtilafı, diğer taraftan da Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya Üçlü İttifakı oluşturmuşlardır. Ancak İtalya zayıf olarak bağlı olduğu bu bloktan diğerine geçmiştir². Bu bloklaşma ve rekabetin sonucunda 1914 yılında savaş patlak vermiştir.

Osmanlı Devleti ise 19. yüzyılda artık yıkılmanın eşiğine gelmiştir. Girdiği savaşlardan sürekli olarak yenik çıkması, toprak kayıplarına, askeri ve ekonomik yapısının bozulmasına yol açmıştır. Ayrıca milliyetçilik akımlarından etkilenmiş ve dağılmaya başlamıştır. Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya gibi İslam olmayan unsurları daha sonra da Arap unsurları Osmanlı'dan kopmaya başlamışlardır.³ Batıda meydana gelen teknolojik, askeri ve ekonomik gelişmelerin de uzağında kalan Osmanlı Devleti 18. Yüzyıldan itiba-

- 1 Birinci Dünya Savaşı'nın sebepleri hakkında geniş bilgi için bkz; Haluk Ülman, *Birinci Dünya Savaşına Giden Yol*, Ankara, bty.
- 2 Birinci Dünya Savaşı ile ilgili geniş bilgi için bkz; Pierre Renouvin, *I. Dünya Savaşı, 1914-1918*, Çev: Adnan Cemgil, byy., 1982.
- 3 Rıfka Salim Burçak, *Siyasi Tarih (Ders Notları)*, Ankara, 1984, s.9-10.

ren batılılaşma ve devleti kurtarma adına ıslahatlar yapmasına rağmen, içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulamamıştır. 1870'li yıllara kadar İngiltere'ye dayanarak yürüttüğü denge politikası da iflas etmiştir. Çünkü İngiltere, Almanya'ya karşı Rusya ile yakınlaşıp onun gücünden faydalanmak istemiştir. İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya aralarındaki birliği sağlayabilmek için Osmanlı Devleti aleyhine bir dizi anlaşma yapmışlardır⁴. Osmanlı Devleti güçlü gördüğü Almanya ile ittifak yaparak⁵ yalnızlıktan kurtulmuş ve Birinci Dünya Savaşı'na diğer ülkelerden farklı bir amaçla, yani kendini kurtarmak ve eski gücüne yeniden kavuşmak için girmiştir. 1918 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup savaştan yenilgi ile çıkmıştır. Savaş sonrası yenilen devletlerle imzalanan anlaşmalarda genel olarak yenilenlerin toprak kayıplarına uğramaları ve ekonomik yönden çökmeleri amaçlanmıştır.⁶

Birinci Dünya Savaşı Sonrası Osmanlı Devleti'nin Durumu ve Anadolu'da Millî Mücadele

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti ile imzaladıkları Mondros Mütarekesi⁷ ile güvenliklerini tehlikede gördükleri yerleri işgal etme hakkına sahip olmuşlardır. Bu mütareke İtilaf Devletleri'nin, barış görüşmelerinde Türklere karşı hoşgörü ile yaklaşmayacaklarının göstergesi olmuştur⁸. Padişah bu durum karşısında, İngiltere'nin nüfuzunu kullanarak Osmanlı Devleti'ni yıkımdan kurtarıp, İngilizlerin himaye ve rehberliğinde devlette tam bir hâkimiyet sağlama amacına yönelmiştir⁹. "*Umutlarını Allah'a*

4 Osmanlı Devletini paylaşmak için yapılan gizli anlaşmalar şunlardır.

1- Boğazlar Anlaşması (18 Mart 1908)

2- Londra Anlaşması (26 Nisan 1915)

3- Sykes Picot Anlaşması (16 Mart 1916)

4- St. Jean de Maourienne Anlaşması (21 Nisan 1917)

5- Balfour Deklarasyonu (2 Kasım 1917). Geniş bilgi için bkz; Mediha Akarslan, "Osmanlıyı Yağma Yarışı", *Tarih ve Medeniyet*, S. 28, 1996, s.3-8; Abdülhâhat Akşin, *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*, TTK, Ankara, 1997, s. 19-23.

5 Osmanlı Devleti ve Almanya'nın imzaladığı İttifak anlaşması için bkz; Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılap Tarihi*, C.II, Kısım IV, Ankara, 1991, s. 626-658; Renouvin, a.g.e, s.208-209.

6 Bu anlaşmalarla ilgili bkz; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara, 1984, 146-148. Rifat Üçarol, *Siyasi Tarih*, İstanbul, 1985, s.436-437; Osman Olcay- Seha L. Meray, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri*, Ankara, 1977, s.43-179.

7 Mondros Mütarekesi ile ilgili geniş bilgi için bkz; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. I, MEB Yay, İstanbul, 1991; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, C. I, T. İş Bankası Yay., Ankara, 1998, s. 51-64; Renouvin, a.g.e., s. 489-490.

8 Bu durum, İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe'un Lord Curzon'a yazmış olduğu 6 Haziran 1919 tarihli mektupta şu şekilde dile getirilmiştir: "*Yüksek komisyonun almış olduğu hem yazılı ve hem de sözlü talimatlar uyarınca hiçbir Türk'ü ne olursa olsun hiçbir şekilde kayırmamak ve onlara umut vermemek, ayrıca savaşın sonucu olarak Osmanlı İmparatorluğu'na davranışımızın muhtemelen çok sert olacağını göstermek bizim tutarlı davranışımız olacaktır.*" Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul*, İletişim Yay., İstanbul, 2000, s. 14.

9 Akşin, a.g.e, s. 167-168.

ve İngiltere hükümetine bağladığını" söyleyen Damat Ferit Paşa Hükümeti de takınılacak tavrı bu cümle ile özetlemiştir¹⁰.

Mütarekenin uygulanmaya başlaması ile cephelelerdeki kumandanlardan ciddi tepkiler gelmeye başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa şartları öğrenince, komutası altında bulunan 2. ve 7. Kolordulara, gönderdiği bir emirle Suriye hududunun Osmanlı Devleti'nin elinde olduğunu ve burada Türklerin çoğunlukta bulunduğunu bildirerek, mütareke şartlarının daha açık hale getirilmesini istemiştir¹¹. Fakat İstanbul Hükümeti Mütareke gereği 7 Kasım 1918'de Yıldırım Ordularını lağvetmiş, Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'a çağırmıştır. Böylece Mustafa Kemal Paşa 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmiştir¹².

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da kaldığı sürece genellikle burada ne yapılabileceğinin hesabını yapmıştır. Hükümette önemli bir göreve gelerek ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtarılmasını sağlamak için üst makamlarla işbirliği çarelerini aramıştır. Ancak tüm çabalarına ve yaptığı faaliyetlere rağmen, İstanbul'da yapılacak bir şeyin olmadığını kabul etmek zorunda kalmıştır¹³.

Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'daki işgallere karşı, dağınık da olsa tepkilerin gösterilmesi, çeşitli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kurulması asıl kurtuluşun Anadolu'da halkla olabileceğini göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa'da bu durumda Anadolu'ya geçme kararı almıştır¹⁴. Fakat asıl önemlisi Anadolu'ya geniş yetkilerle gidebilmektir. Mustafa Kemal Paşa'nın önüne bu tarihi fırsat 21 Nisan 1919'da çıkmıştır. Bu tarihte İngiliz Generali Calthorpe İstanbul Hükümetine verdiği nota ile Karadeniz Bölgesinde Samsun, Vezirköprü, Merzifon ve dolaylarında Rum Pontus çetelerinin İslam halka saldırılarını, tam tersine yorumlayarak bölgenin güvenliğinin sağlanmasını aksi takdirde buraları işgal edebileceklerine dair bir nota vermişlerdir. Sonuçta Mustafa Kemal Paşa'nın 30 Nisan 1919'da 9. Ordu müfettişi olarak geniş yetkilerle

10 *Türk Dış Politikası (1919-1980)*, C.I, Ed. Baskın Oran, İletişim Yay., İstanbul, 2001, s.140.

11 Tefik Bıyıklıoğlu, *Atatürk Anadolu'da, (1918-1922)*, T. İş Bankası Yay., Ankara, 1988, s.65.

12 Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, (30 Ekim 1918- 11 Kasım 1922)*; 2. Bs., TTK, Ankara, 1989, s. 4.

13 Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki faaliyetleri için bkz; Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919)*, C. I, İstanbul, 1974, s.344; Sadi Borak, *Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919)*, İstanbul, 1998.

14 Lord Kinross, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, 12. Bs., Çev: Necdet Sander, İstanbul, 1994, s. 26. Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da direnme merkezi kurmak için gitmeyi tasarladığında Ali Fuat Paşa'yla birlikte şu ilkeleri saptamıştır: 1) Terhis işlemi durdurulacak 2) Cephane ve silah düşmana verilmeyecek 3) Genç ve dinamik komutanlar işbaşına getirilecek 4) Ulusal direnmeye yandaş yöneticiler görev başına getirilecek 5) Particiliğin yarattığı ayrımcılık engellenecek ve kamuoyunun morali yükseltilecek; Hikmet Bayur, *Atatürk Hayatı ve Eseri*, C.I, Ankara, 1990, s. 287.

Anadolu'ya gönderilme kararı alınmış¹⁵ ve Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a ulaşmıştır.

Anadolu'nun kurtuluşu için büyük bir sorumluluk altına giren Mustafa Kemal Paşa bu sebeple mücadelenin başında dayanacağı fikirleri iyi tespit etmiştir. Samsun'dan 22 Mayıs 1919'da İstanbul'a Sadaret makamına gönderdiği raporda, bir taraftan işgallere karşı ülkede millî bilince dayalı bir bütünlük sağlamaya çalışırken, diğer taraftan milletin egemenliğini geleceğe hakim kılmak gerektiğini vurgulayıp Türk kimliğini ön plana çıkartmıştır. İlk etapta kullanılan hakimiyet sözcüğü daha çok kurtuluş ve bağımsızlığı sağlamak olarak algılanabilir. Daha sonraları ise bu fikir milletin kendi kendini yönetmesi esasına dayanan bir rejim biçimine dönüşmeye başlamıştır¹⁶. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun ve Havza'da halkı Millî Mücadele etrafında birleştirme çalışmaları İngilizlerin ve İstanbul Hükümetinin tepkisine yol açmış, bu sebeple 8 Haziran 1919'da geri çağırılmıştır. Buna rağmen İstanbul'a dönmemiş ve hükümete bir bahane uydurarak 12 Haziran'da Amasya'ya geçmiştir. İstiklal fikrini daha da geliştirmek ve genişletmek için, Rauf Bey, Ali Fuat Paşa ve Refet Paşa ile buluşarak 19 Haziran'da müzakerelerde bulunmuştur. Genel durumun anlatıldığı, çözüm yollarının açıklandığı metin üzerinde yapılan çalışmalar sonucu hazırlanan belge, Konya'da bulunan ordu müfettişi Cemal Paşa ve Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir Paşaların onaylaması sonucunda Amasya Genelgesi¹⁷ olarak yayınlanmıştır. Milletin içinde bulunduğu durumu anlatan bu belgede artık bağımsızlığın Millî iradeye dayalı bir mücadele ile sağlanacağı açıkça ilan edilmiştir.

İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal Paşa'yı geri getirmek için uğraşırken, hatta Dâhiliye Nazırlığı 23 Haziran 1919'da Onun görevinden alındığını bildirmişken,¹⁸ Mustafa Kemal Paşa, daha önceden toplanma kararı verilen Erzurum Kongresine katılmak üzere yola çıkmıştır. 23 Temmuz-7 Ağustos 1919 tarihlerinde yapılan Erzurum Kongresi şüphesiz Millî Mücadelenin en önemli aşamalarından biridir. Kongrede alınan "Yurdun bütünlüğü ve işgale karşı direnişe geçilmesi, millî güçlerin etken ve millî iradenin egemen kılınması ilkesi, yabancı devletlerin mandasının kabul edilmemesi" kararları kongrenin dikkat çekici noktalarıdır. Bu kongre adeta yeni Türk Devleti'nin habercisi olmuştur¹⁹. Bölgesel

- 15 Tayyip Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken*, Birinci Kitap, Ankara, 1959, s. 80 vd; Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ile ilgili geniş bilgi için bkz; Zekeriya Türkmen, "Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı", *Türkler*, C.15, Ankara, 2002, s. 905-927.
- 16 Turhan Feyzioğlu, "Türk Millî Mücadalesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği", *Atatürkçü Düşünce*, Atatürk Araştırma Merkezi, byy, 1992, s. 187.
- 17 Amasya Genelgesi hakkında geniş bilgi için bkz; Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Millî Mücadeleye Gidiş*, C. 8, İstanbul, 1997, s.110-128; Mehmet Evsile, "Amasya Tamimi ve Atatürk'ün Amasya'daki Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XIV, S. 40, Ankara, 1998, s. 70-96.
- 18 Naşit Hakkı Uluğ, *Hemşehrîmiz Atatürk*, 3. Bs., T. İş Bankası Yay, byy, 1997, s. 13.
- 19 Erzurum Kongresi ile ilgili geniş bilgi için bkz; Mahzar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümlüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C.I, TTK , Ankara, 1988; Fahrettin Kırzioğlu, *Bütünüyle Erzurum Kongresi*, Ankara, 1968.

nitelikli toplanan bu kongre aldığı kararlar ile millî bir niteliğe bürünmüştür. Bu kararlar hem Sivas Kongresi'ne, hem Misak-ı Millî kararlarına, hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kaynaklık etmiştir²⁰. Erzurum Kongresi'nin başarı ile sonuçlanması ve Sivas Kongresi hazırlıklarının başlaması, İstanbul Hükümeti ile İtilaf Devletleri'nin çeşitli engelleyici tedbirler almasına sebep olmuştur²¹. Ancak bunların hiçbirisi Sivas Kongresi'nin toplanmasını engellememiş ve 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında yapılan Sivas Kongresi, başarı ile sonuçlanmıştır. Bu kongrede, ayrı ayrı çalışan Millî dernekler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı ile bir çatı altında toplanmıştır²². Mustafa Kemal Paşa, yapılan bu kongrelerle Millî Mücadele hareketini meşruluk zeminine oturtmak istemiştir. Kongrelerde alınan kararları uygulamak üzere oluşturulan *Heyet-i Temsiliye* de bu ihtiyaçtan doğmuştur. Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresi'nde seçilen bu üyeler Millî Mücadelenin karar verme mekanizmasını oluşturmuşlardır²³.

Millî Mücadele hareketini durduramayan Damat Ferit Paşa'nın istifası Sivas Kongresi'nin kazandığı siyasi bir başarıdır. Nitekim İstanbul'da 12 Ocak 1920'de Mebusan Meclisi'nin toplanması ve bu meclisin Misak-ı Millî kararlarını ilan etmesi, bu başarının somut bir örneği olmuştur. Misak-ı Millî kararları ile milli sınırlar içinde, milli egemenliğe dayalı, tam bağımsız yeni bir Türk Devleti'nin temeli atılmıştır denebilir²⁴.

Misak-ı Millî kararlarının bizzat İstanbul'da alınması İngilizler için bardağı taşıran son damla olmuş ve 16 Mart 1920 günü İstanbul'u resmen işgal etmişlerdir. Bu olay üzerine Mebusan Meclisi kapanmıştır. Böylelikle ortada Türk Milleti'nin haklarını savunacak bağımsız bir meclis kalmamıştır²⁵.

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'un işgal edilmesinden sonra mülkî ve askeri makamlara gönderdiği genelgelerinde meclisin Ankara'da toplanması gerektiğini ve yeni seçilecek olanlarla İstanbul'dan gelebilenlerin en kısa zamanda Ankara'ya gelmelerini söylemiştir²⁶.

20 Zeki Çevik, *Millî Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkasına Geçiş (1918-1923)*, Ankara, 2002, s.210.

21 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, 4. Bs., İstanbul, 1968, s. 280. Damat Ferit Paşa, milli hareketi *ihtilal* olarak nitelemiş ve şu tedbirleri almıştır. 1- Anadolu'daki milli hareketi ve kongreleri halkın gözünden düşürmek amacıyla Millî Meclisin toplanması için seçim hazırlığına başlamak 2- Anadolu'ya, hükümete bağlı kumandan ve valiler atayarak milli hareketi zayıflatıp, merkezi otoriteyi kurmak. 3- Sivas Kongresini basarak hareketi yürütenleri tutuklayıp, Millî Mücadeleyi başsız kılmak. 4- Padişahu, millî önderlere karşı silah olarak kullanmak.

22 Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul, 1981, s. 44-45.

23 Feyzioğlu, a.g.m, s. 188-189. Sivas Kongresi ile ilgili bkz; Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul, 1984, s.188-200; Mahmut Goloğlu, *Sivas Kongresi*, II. Kitap, Ankara, 1969.

24 Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, II. Kitap, İstanbul, 1992, s.301-302.

25 İstanbul'un işgal edilmesi hakkında bkz; Tansel, a.g.e., C. III, s.39-91.

26 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 288-300.

22 Nisan 1920' de yayınladığı acele bir telgrafta, Büyük Millet Meclisi'nin açılacağı 23 Nisan gününden itibaren "Bütün mülki ve askeri makamların ve bütün milletin başvuracağı yer Büyük Millet Meclisi'dir" ²⁷ demiştir. Böylece Meclis, devlet içerisinde en üst makam haline getirilmiştir. Meclisin kurulma amaçlarından birisi meşruiyete dayanmak ve halkın gözünde haklı bir noktaya gelmektir²⁸. Mustafa Kemal Paşa yaptığı konuşmalarda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin geçici olmadığını vurgusunu yapmış, bağımsızlık ve milli irade kavramları tekrarlanmıştır. Burada Meclisin hukuksal bir zemine oturtulması oldukça önemlidir. Aynı gün alınan bir kararla meclisin yetkileri oldukça geniş tutulmuştur. Şöyle ki;

Madde 3- Mecliste toplanan millet iradesini, bilfiil vatanın kaderine el koymuş olarak tanımak esas ilkedir. TBMM'nin üstünde bir kuvvet mevcut değildir.

Madde 4- Yasama ve yürütme yetkileri TBMM'de toplanmıştır. Meclisten seçilecek ve vekalet verilecek kurul hükümet işlerini görür. Meclis başkanı bu kurulun da başkanıdır²⁹.

TBMM ile birlikte, Türk milletine ait tüm temsil yetkileri İstanbul'dan Ankara'ya geçmiştir³⁰. Birinci TBMM, Osmanlı Mebusan Meclisi'nden farklı özelliklere sahiptir. Ayan Meclisi yoktur. Halkın seçip Ankara'ya gönderdiği vekillerden oluşmuştur. TBMM Milli Hakimiyeti elinde tutan tek meşru organ olmuştur³¹.

TBMM 20 Ocak 1921 tarihinde yaptığı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile Kurucu Meclis olma özelliğini göstermiş ve Anayasanın ilk maddesinde bulunan "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Millete Aittir" cümlesi ile ilk defa Mili Egemenlik Anayasa güvencesi altına alınmıştır³². Saltanatı da kaldıran³³ I. TBMM, 22 Nisan 1923 tarihine kadar devam etmiştir.

Millî Mücadele'de Kırşehir'in Yeri

Mustafa Kemal Paşa'nın, Samsun'a çıkışı ile başlattığı Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanması, şüphesiz Anadolu insanının bu mücadeleye inanması ve katılımıyla gerçekleşmiştir. Kırşehir de Millî Mücadeleye destek veren şehirlerden birisidir.

27 Atatürk, a.g.e, s.300.

28 Mustafa Albayrak, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Tarihsel Gelişimi*, Ankara, 1999, s. 61.

29 Atatürk, a.g.e, s. 300.

30 Tank Zafer Tunaya, *Mütareke Döneminin Özellikleri (1918- 1922)*, İstanbul, bty, s. 387.

31 Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 2. Bs., İstanbul, 1998, s.244-245; Albayrak, a.g.e, s. 65.

32 Albayrak, a.g.e, s. 66.

33 Mustafa Kemal Paşa'nın Saltanatın kaldırıldığı gün yaptığı konuşma için bkz; *Atatürk'ün Söylev Demeçleri*, 5. Bs., C.1, TTK, Ankara, 1997, s.296.

15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilmesi tüm Anadolu'yu etkilemiş, Yunanlıların İzmir'deki hareketleri üzerine, İtilaf Devletlerine protesto yazıları gönderilmeye başlanmıştır. Protestoda bulunan kasabalardan birisi de işgale uğramadığı halde bu mücadeleye katılan Kırşehir'e bağlı Keskin olmuştur³⁴.

Dönemin Kırşehirli gazeteci yazarlarından Cevat Hakkı Tarım, Kırşehir'in ve Anadolu'nun o günlerdeki halini hatıralarına dayanarak şöyle anlatmıştır: "... Memleket halkını üzen en feci hadise Kırşehir'e Leon adında bir Ermeni mutasarrıfının tayin edilmişidir. Bu kişiye sırtlarını dayayan soysuz soydaşları, birçok namuslu insanları tehcirle ilgili diye ihbar ederek tevkif ettirip, ellerine kelepçe vurularak İstanbul Divanı Harbine sevk ediyorlar..."³⁵

34 Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Belge 64, s.4; Selahattin Tansel, a.g.e, C.I, , s.242; Tayyib Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken, C.I, TTK Bas., Ankara, 1959, s. 88.

35 Cevat Hakkı Tarım "Milli Mücadele Tarihimizde Kırşehir", Kırşehir Vilayet Gazetesi, 8 Temmuz 1959; Tarım, 5 Ağustos 1959 tarihli Kırşehir Vilayet Gazetesi'ne yazdığı "Milli Mücadele Tarihimizde Kırşehir" başlıklı yazı dizisinin sekizincisinde Kırşehir'e ilk Tedrisat Müfettişliği vazifesiyle gelen Ayetullah (Kurutluoğlu)'dan bahsetmiş ve 26 Ağustos 1959 tarihli aynı gazetede yayınladığı yazı dizisinin devamında bu kişinin İzmir'i işgal edilmesinden sonra yazdığı şiiri yayınlamıştır. Şöyle ki;

"Ah İzmir
İzmir'e kavuşmak diliyor gönlüm,
Her nefes bağrımı hasreti yakar.
Ayrılmamı yurdumdan, ayırmaz ölüm,
Aydın'ın kızları yoluma bakar...
Ölmeden murada ereyim dedim,
İzmir'in güllerin dereyim dedim.
Dağında sümbülün boynunu bükmüş,
Bülbiüller ötmüyor artık bağında,
O pembe güllere kara yas çökmüş,
Gelinler dul olmuş körpe çağında...
Güllerin yaprağı bütün kararmış,
Kızların zülfünü düşman taramış!
İzmir'in güneşi doğar mı acep?
Yaylada çiçekler açar mı ola?
Ahların düşmanı boğar mı acep?
Yunan İzmir'inden kaçır mı ola?
Ölmeden murada ereyim Allah!
Düşmanı yerlere sereyim Allah!
Aydın'ın zeybeği alsın bıçağı,
Gelin de Yunan'a bir ders verelim!
İzmir'in yüzünden kanlı duvağı,
Yırtalım, murada çabuk erelim.
Ezanlar yükselsin gene o yanda,
Öcümüz kalmasın kahbe Yunanda!"

AYETULLAH

Tarım, yazısında bu gibi hadiseleri anlatıp o günlerde kimsenin bir şey yapmadığını halkın çok mutsuz olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: "... Vatan için için eriyor. Hükümet satveti duvardaki sıva gibi parça parça dökülüyor. Halife tahtında oturmak için işgal kuvvetlerinin en ufak rütbeli zabiti önünde bir uşak gibi küçülüyor... Sadrazam sandalyesinde tutunmak için düşman kuvvetlerine yaslanacak kadar alçalıyor... Hiçbir doktor hastasına zehir sunmamıştır; fakat ben bu vatan anaya koyunda büyüttüğü hain evlatlarının zehir içirdiğini görüyorum... Hayır hayır... Bu fırtına dincek... Bu yangın sönecek... Bu memlekette nurlu bir sabah doğacak... Bekliyoruz o muhteşem sabahı..."³⁶ Tarım, 9 Eylül 1959 tarihli yazısında artık beklenen güneşin doğmaya başladığını şu cümlelerle ifade etmiştir;

"... Karanlıklar, tereddütler ve umutsuzluklar içinde başı kesilmiş bir kuş gibi çırpınan Türk milletini aydınlığa ve selamete kavuşturacak beklediğimiz baş 19 Mayıs 1919 günü Samsun ufuklarında bir güneş gibi doğuyor, aslanlar gibi gürleyerek haykırıyordu. Zelilane yaşamaktansa, asilane ölmek daha şerefli bir harekettir: YA İSTİKLAL, YA ÖLÜM..."³⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra cephelerden dönebilen kişiler Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu'nun işgal edilmeye başlaması üzerine, 1918 yılında merkezi İstanbul'da olan İhtiyat Zabıtları Cemiyeti'ne bağlı olarak Kırşehir'de bir şube açmışlar, ancak bu cemiyet İstanbul Hükümetinin baskılarıyla kapatılmıştır. Fakat aradan uzun bir zaman geçmeden müstakil ve bölgesel anlamda kurulan bir cemiyet olan *Kırşehir Gençler Derneği* kurulmuştur. Kırşehir Gençler Derneği'nin yöneticileri, Reis Garipoğlu Reşat (Özdeş), Genel Sekreter Mustafa Hilmi (Nural), Muhasip Üye Mehmet Fevzi (Saçak), Üye Cevat Hakkı Tarım, Üye Mehmet Tayyip (İhtiyaroğlu), orman memuru Katicioğlu Ahmet Bey, vergi dairesi veznedarı M. Sıtkı (Doğu) gibi kişilerden oluşmaktaydı. Bu dernek, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra başlayan saldırı ve diğer siyasi gelişmeler konusundaki haberleri, telgraf ve gazeteleri dernek binasına asıyor ve bu yolla halkı bilgilendirmeye çalışıyordu. Dernek 1918'de kurulmasına rağmen, Sivas Kongresinde etkinlik kazanmaya başlamıştır³⁸. Erzurum ve Sivas Kongreleri yapılırken millî hakimiyet ve istiklal düşüncesini yayan ve yine Yozgat isyanını şehirlerine sokmamak için, Berlin Büyükelçisi Hüsrev Gerede ile konuşup teşkilat ve mukavemet hazırlığı yapanlar da Kırşehir Gençler Derneği üyeleri olmuştur³⁹.

36 a.g.y.

37 *Kırşehir Vilayet Gazetesi*, 9 Eylül 1959.

38 *Kırşehir Vilayet Gazetesi*, 15 Temmuz 1959. Gençler Derneği ile ilgili geniş bilgi için ayrıca bkz; Sırrı Kardeş, *Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de*, Ankara, 1950, s. 33-34; *Kırşehir İl Yıllığı* 1973, s. 10; *Kırşehir İl Yıllığı* 1993, s. 35; *Kırşehir İl Yıllığı* 1967, s. 61; Ethem Basınoğlu, *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, Filiz Yay, 1981, s. 44-45'te bu bilgiler aynı biçimde teyit edilmiştir.

39 *Vilayet Gazetesi*, 15-22 Temmuz 1959.

Millî Mücadelenin hazırlık döneminde Sivas Kongresi yapılmadan önce Kırşehir'in bağlı bulunduğu Ankara Valisi Muhittin Paşa, İstanbul Hükümeti tarafı olmuştur. Vali Sivas Kongresini engellemek ile görevlendirilmiştir. Ancak Valinin bu çalışmaları daha Çorum'dayken haber alınmış ve bu hareketi Keskin'de bulunan Kuvay-i Milliye reisi olan Keskinli Rıza (Silsüpür) Bey⁴⁰ tarafından durdurulmuş ve etkisiz hale getirilmiştir⁴¹.

Kırşehir'de Gençler Derneği'nden başka "Müdafa-i Hukuk Cemiyeti" de kurulmuştur. Derneğin başkanı Müftü Halil (Gürbüz) üyeleri de öğretmen Ömer Aydın (Genç), Mehmet Ağa, Hayrullah Efendi, Hacı Nafi ve Şube reisi de Haydar Efendi olmuştur⁴².

Sivas Kongresi yapıldıktan sonra Mucur Kaymakamı olan Ahmet Cevat Akın, kasaba ve köylerde Müdafa-i Hukuk teşkilatları kurulmasına öncülük etmiş ve ufak çapta bir millî kuvvet de kurmuştur⁴³. Bunların yanı sıra Mecidiye (Çiçekdağı) kazasında da millî bir teşkilât kurulmuştur⁴⁴.

Mustafa Kemal Paşa Kırşehir'de

Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi'nden sonra 8 Aralık 1919'da, Konya'da bulunan Albay Fahrettin (Altay) Bey'e gönderdiği mektupta, Temsil Heyeti'nin yakında Kayseri ve Kırşehir üzerinden Ankara'ya gideceğini yazmıştır ve özellikle bu gidişin gizli tutulmasını istemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu bilgiyi gizli tutmak istemesi güvenlikle ilgilidir. Aynı zamanda Kayseri ve Kırşehir'in Millî Mücadele taraftarı olmaları önemlidir⁴⁵.

Temsil Heyeti bu güzergâh üzerinde ilerlerken Sivas'tan Kayseri'ye buradan Mucur, Hacıbektaş ve Kırşehir'e uğrayarak Ankara'ya ulaşmışlardır⁴⁶.

Ali Fuat Paşa (Cebesoy), Aralık 1919'da, Sivas'taki komutanlar toplantısından dönerken Kırşehir'e bağlı Mucur'a uğrayarak, yakın bir zamanda Mustafa Kemal Paşa'nın buraya geleceğini haber vermiştir⁴⁷.

40 Keskinli M. Rıza Bey, 1920'de kendisine bağlı dört yüz kişiden oluşan *Kırşehir Millî Sıvârî Alayı* ile *Ertuğrul Grubu* Komutanı Kazım Özalp Bey'in emrinde, İnegöl, Bilecik ve Yenişehir havalisine giderek Millî Mücadeleye destek vermiştir. Bu konuda geniş bilgi için bkz; Bayram Sakallı, *Ankara ve Çevresinde Millî Faaliyetler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988, s. 31-32.

41 Akşin, a.g.e., s. 555.

42 *Kırşehir İl Yıllığı 1973*, s. 10. Ayrıca bkz; *Kırşehir İl Yıllığı 1993*, s. 39.

43 Uluğ, a.g.e, s. 65.

44 *İrade-i Milliye*, 28 Eylül 1335 (1919), Numara 4.

45 Yaşar Şahin, "Mustafa Kemal Paşa ve Kırşehir", *Kırkkültür*, S. 7, Ankara, Güz, 2005, s. 10.

46 Selek, a.g.e, s. 318.

47 Uluğ, a.g.e, s. 64-65; Mustafa Kemal'in 21 Aralık 1919 günü Mucur'a geleceğinin öğrenildiğini ve candan bir kutlama programı hazırlandığını, Kaymakamın ileri gelenlere görevler verdiğini yazmıştır; Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, C.I, İstanbul, 1953, s.263; Ali Fuat Cebesoy bu bölgede gördüğü millî heyecandan çok memnun olmuştur.

21 Aralık 1919 günü Mustafa Kemal Paşa ve yanında bulunan Mazhar Müfit (Kansu), A.Rüstem, Hüsrev (Gerede), H. Rauf (Orbay), Dr. Refik (Saydam), Hakkı Behiç, Şeyh Fevzi, Başyaver Cevat Abbas (Gürer), yaver Muzaffer (Kılıç), Bedri ve diğer kişilerle beraber Mucur'a habersiz olarak gelmiştir⁴⁸. Nitekim Mazhar Müfit Kansu anılarında, Mucur'a gelmeleri gereken saatten üç saat sonra geldikleri için doğruca Hükümet önüne gittiklerini ve Kaymakam Cevat Bey'in kendilerini karşıladığını anlatmıştır. Kaymakamın onların doğruca Hacibektaş'a gideceklerini sandığını da belirtmiştir⁴⁹. Ali Sarıkoyuncu ise Heyetin geç geldiği için halk tarafından karşılanmadığını ifade etmiştir⁵⁰. Cemal Kutay, Mucur'da Mustafa Kemal Paşa'yı başlarında Müftü İsmail Hakkı Efendi'nin bulunduğu kalabalık bir grubun karşıladığını ve müftü efendinin girişimi ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Mucur'da da kurulduğunu yazmıştır⁵¹. Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi, çok güç şartlar altında girişilen Millî Mücadelede, Anadolu'nun geleneksel yapısı içinde halkın büyük bağlılık gösterdiği eşraf ve din adamları önemli bir yer tutmaktadır. Mustafa Kemal Paşa bu bilinçle ihtiyacı olan desteği bu kişilerde aramıştır⁵².

Mucur'da bir gece kalan Mustafa Kemal Paşa'nın, buraya uğraması dolayısıyla hazırlanmış olan programda bir konuşma yapan başöğretmen Servet Hanım'a göndermiş olduğu bir mektupta, millî davaya gösterilen ilgiden çok memnun kaldığı anlaşılmaktadır⁵³.

Bu küçük kasabada Mustafa Kemal Paşayı en çok memnun eden diğer bir durum ise, bütün malzemesi halk tarafından temin edilerek kurulmuş olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olmuştur⁵⁴.

Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekiler Mucur'dan ayrılmış, 22 Aralık'ta ve görünüşü itibarıyla ilkel bir köyü andıran⁵⁵ ancak Beştaş'ın tanıklığı efsanesiy-

48 Mahmut Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet*, Ankara, 1970, s. 4; Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, T. İş Bankası Yay., 159, Ankara, 1981, s. 237

49 Kansu, a.g.e., s.493.

50 Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadelede Din Adamları*, C.I, 4. Bs., Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2002, s.33.

51 Cemal Kutay, *Kuruluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, bty, s.305.

52 Basınoğlu, a.g.e., s.45. Kırşehir'de bulunan kişilerin katkıları ile ilgili geniş bilgi için bkz; Sarıkoyuncu, a.g.e, C. I, s. 32-34.

53 Mustafa Kemal Paşa'nın ifadeleri şu şekildedir. "Yapılan karşılama törenine katılmak suretiyle gösterilen nezaket eserine şahsen müteşekkirdiğimiz gibi, bu küçük kasabada gördüğümüz ilerleme eserlerinde de mütehasıs olduk. Tebrike seza olan çalışmalarınızda başarılar dileriz efendim." Uluğ, a.g.e, s. 66.; Kardeş, a.g.e, s. 12.

54 Tansel, a.g.e, C.II, s. 169-170. Mustafa Kemal'in Mucur'a gelişi ile ilgili geniş bilgi için bkz; Kardeş, a.g.e., s. 9-16; Uluğ, a.g.e., s. 64-68.

55 Béla Horvath, *Anadolu 1913*, Çev.: Tarık Demirkan, 2. Bs., Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1997, s. 97.

İle ünlü Bektaşiliğin merkezi⁵⁶ Hacıbektaş'a gelmişler ve Ahmet Celalettin Çelebi Efendinin konuğu olmuşlardır⁵⁷. Hacıbektaş Çelebi'si konuklarını Beştaşlar mevkiinde karşılamıştır⁵⁸.

Anadolu'daki üç dört milyon Bektaşî ve Alevî üzerinde büyük etkinliği olan Bektaşî Dedevası'nı kazanmak, hem İstanbul Hükümeti ve hem de Mustafa Kemal Paşa için oldukça önemlidir⁵⁹. Mustafa Kemal Paşa bu önemi bildiğinden Tokat'tan 26 Haziran 1335 (1919) tarih ve 942 sayılı yazıyla Konya'da İkinci Ordu Müfettişliğinden şu talepte bulunmuştu: "*Tokat ve havalisinde İslâm nüfusunun yüzde doksanı ve Amasya Havalisinde de mühim bir kısmı Alevî olanlar teşkil ediyorlar ve Kırşehir'deki Baba Efendi Hazretlerine fevkalade merbut (bağlı) bulunurlar. Vatan ve İstiklal-i milletin(in) de bugünkü tehlikesine bi-faide görenlerde(n) olan müşarünileyh(in)de kanaati-hazırası şüphe yoktur buna pek müsaittir. Binaenaleyh sahib-i kelim ve emniyet bazı Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerine takviye edecek surette birkaç mektup yazdırılacak bu havalideki Alevî müntefazatına (nüfuzlu kimselere) bera-yi tevzi Sivas'a gönderilmesinde pek faydeli telakki ediyorum. Bu babda muavenet-i seniyelerini istirham ederim*"⁶⁰.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu çabası yanında İstanbul Hükümeti de boş durmamıştır. Daha Erzurum Kongresi yapılırken Millî Mücadele bilincinin yayılması için Ankara Valisi Muhittin Paşa, sık sık Kırşehir'e gönderilip oradaki Bektaşî şeyh ve babaları ile görüştürülmüştür. Ancak Muhittin Paşa'nın buralarda ilgi görmediği anlaşılmaktadır.⁶¹

56 Abdülbaki Gölpınarlı, *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli "Vilayet-name*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1958, s. 31; Beştaş'ın Tanıklığı efsanesi ile ilgili geniş bilgi için bkz; Horwath, a.g.e, s. 100.

57 Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., b.y.y, b.t.y, s. 141-142.

58 Ziya Oranlı, *Atatürk'ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları*, Anlatan: Ali Metin, Alkan Matbaası, Ankara, 1967, s. 45. Burada daha önce kimsenin Beştaş'ta karşılanmadığının Çelebinin tüm konuklarını kim olursa olsun türbenin kapısında karşıladığının altı çiziliyor. *İl Yılı* 1973, s.14'te de bir karşılaştırma yapmak amacıyla, daha önce Hacıbektaş'ı ziyarete gelen meşhur devlet adamları Talat ve Enver Paşaların dergâhın kapısında karşılandığı belirtiliyor. Bu da Mustafa Kemal'e verilen önemin bir göstergesi olarak karşımıza çıkıyor. Ayrıca bu konuda bkz; Uluğ, *Hemşelrimiz Atatürk*, s. 69.

59 Kutay, a.g.e, s. 112; *Yurt Ansiklopedisi "Kırşehir Maddesi"*, C.VII, Anadolu Yay., İstanbul, 1982-1983, s. 4917.

60 Sakallı, a.g.e, s. 23.

61 *Yurt Ansiklopedisi*, s. 4917; Akşin, a.g.e, C.II, s. 189; Sivas Kongresine katılmak üzere İstanbul'dan gelen Gizli Karakol Cemiyetinin yöneticisi Kara Vasıf Bey, Ankara Valisinin sık sık Kırşehir'e gittiğini, hem halkı hem de Bektaşî babalarını Millî Mücadeleye karşı kışkırttığını haber vermiştir. XX. Kolordu Komutanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'da bölgedeki durumu araştırmak üzere Miralay Osman Beyi Kırşehir'e göndermiştir. Anadolu Alevileri İstanbul Hükümeti'nin düşüncelerinin aksine, Halife olan Padişaha karşı hiç güven duymuyorlar ve düzenin sağlanmasında, Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadeleyi aracı sayıp destek vermişlerdir. Uluğ, *Siyasi Yönleriyle Kurtuluş Savaşı*, Milliyet Yay. 27, İstanbul, 1973, s.152. Özellikle de o dönemde Alevilerin bağlı olduğu Cemalettin Çelebi'nin son telgrafı bunu belgelemiştir: "*Devlet, millet ve mukaddes vatanın kurulan heyet-i âliyelerine -Heyet-i Temsiliyeye- vaki iştiraki fakiranemizin kabul ve takdir buyurulduğunu tebşir eden telgrafınız alınmakla tazimlerinizi ve teşekkürlerimizi arz ederiz.*" *İrade-i Milliye*, 2 Ekim 1919.

Mustafa Kemal Paşa ile yapılan görüşmelerde Çelebi'nin tamamen Kuvay-i Milliye'ye taraftar olduğu görülmüştür. Çelebi'den çevresindekilere de bunu aşılacağına dair söz alınmış, hatta Millî Mücadele hakkında verilen bilgilerden sonra Çelebi'nin Cumhuriyet yönetimi sonucunu çıkardığı da görülmüştür⁶².

Bu destek vaadinden başka Çelebi, parası ve yiyeceği tükenmek üzere olan heyete yiyecek ve maddî yardımda bulunmuştur⁶³.

Mustafa Kemal ve beraberindekiler Mucur'da bir, Hacıbektaş'ta iki gün kaldıktan sonra Kırşehir'e doğru yola çıkmıştır⁶⁴.

Mustafa Kemal'in Kırşehir'e bu gelişi 24 Aralık 1919 gününe rastlamıştır. Mustafa Kemal, Anadolu halkının bilinçlenmesi, Millî Mücadeleye destek vermesinin sağlanması için Ankara yolunda ilerlerken anılardan anlaşıldığı kadarıyla Kırşehir'de büyük bir coşkuyla karşılanmıştır⁶⁵. Mustafa Kemal Paşa'nın Kırşehir'e geleceği haberi duyulduktan sonra daha o gelmeden Sivas Kongresi kararları, gençler tarafından dolaştırılarak kahvelerde ve topluluklarda yüksek sesle okunmuştur⁶⁶.

Karşılama törenlerinden sonra Gençler Derneğini ziyaret eden Mustafa Kemal Paşa, burada bir konuşma yapmıştır. Konuşmada, millî varlığın kudretinin her türlü felaketi yok edebileceğine umutsuzluğa kapılmadan mücadele edilmesi gerekliliğine işaret etmiştir.⁶⁷

Ortaokul Müdürü olan Ömer Aydın Bey oldukça duygulu bir konuşma⁶⁸ yapmıştır, bunun arkasından duyulan Mustafa Kemal Paşa, Namık Kemal'e ait dizeleri şu şekilde ifade etmiştir:

*"Vatanın bağına düşman dayamış hançerini
Yoğ imiş kurtaracak bahtı siyah maderini"
"Vatanın bağına düşman dayasın hançerini"*

62 Kamsu, a.g.e. s.434.; Kardeş, a.g.e., s.18-19.

63 *Kırşehir İl Yılığ*ı 1973, s.13. Ayrıca Mustafa Kemal'in Hacıbektaş ziyaretiyle ilgili olarak bkz. Basınoğlu, a.g.e. s. 46-67, Cebesoy, a.g.e., s. 263.

64 Önder, a.g.e., s. 237-238.

65 Mustafa Kemal Paşa'nın Kırşehir'e gelişi ve karşılanması ile ilgili geniş bilgi için bkz. Kardeş, a.g.e, s. 23-34-35. Kardeş'e anılarını anlatan dönemin Ortaokul Müdürü Ömer Aydın Bey, Mustafa Kemal'in gelişinden duyduğu mutluluğu şöyle ifade etmiştir. *"Artık içindeki zehirde, azapta bir hafflik, ruhumu kavuran elemde tatlı bir teselli hasil oldu. Engin gözleriyle hepimizi süzen Mustafa Kemal'i çocuklarıma şu sözle takdim ettim. Aziz yurdumuzu çizmeleriyle kirlenmiş düşmanı koymak için, canlarını ortaya koymuş tarihin en şanlı sayfalarına giren millî kahramanlarımızdır."*; Oranlı, a.g.e., s. 44; Tarım, "Atatürk'ün Kırşehir'e Gelişlerinin 41. Yıldönümünü Kutlarken", *Kırşehir Vilayet Gazetesi*, 21 Aralık 1960, S. 135.

66 Şahin, a.g.m., s. 11.

67 Kardeş, a.g.e., s. 27.

68 Kardeş, a.g.e., s. 39-40.

Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini”⁶⁹.

Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, işgale uğramamış olsa bile Kırşehir’de oluşturulan Müdafaa-i Hukuk Dernekleri ile birlikte Gençler Derneği’nin yaptığı faaliyetlerin de milletin tam bağımsızlık yolunda attığı önemli bir adım olduğunu ve tüm vatanın bir bütün olduğunun düşünülmeğe başlanıldığını anlatmıştır. Mustafa Kemal Paşa konuşmasında, artık milletin bağımsızlık yolunda asla ödün vermeyeceğini ancak bunun yeterli olmadığını ifade etmiştir. Aynı zamanda bağımsız ve müstakil yaşamak için bir hudut çizildiğini ve bu hududun hiçbir suretle yabancı elinde bırakılmayacağını anlatarak sözlerini, milletin her ferdine ayrı ayrı görev düştüğünü söyleyerek bitirmiştir⁷⁰.

Mustafa Kemal Paşa’nın hitapları bu şekilde sona erdikten sonra Dernek Başkanı Mustafa Hilmi (Nural) derneğin nizamnamesini sunmuş ve Mustafa Kemal Paşa incelemelerini yaptıktan sonra “*millî hedef ve gayelerimizin bu eserde tespit ve bilfiil tatbik edilmekte olduğunu görmekte bahtiyarım*” diyerek derneğin hatıra defterini arkadaşlarıyla birlikte yazıp imzalamışlardır⁷¹.

Mustafa Kemal Paşa Kırşehir’de halkın tam güvenini kazandığını ve Kırşehir’in Milli Mücadeleyi candan desteklediğini bu gezisinde açıkça görmüştür.

Kırşehir’de Millî Mücadele dönemi içinde güçlü bir millî heyecan olmasına rağmen 1920’de patlak veren ayaklanmalarda bu bölgenin de adı geçmektedir. Bazı kaynaklarda Çapanoğulları, Yozgat’tan başka Mecitözü, Ortaköy, Keskin, Akdağmadeni, Köhne, Çorak, Alaca hatta Çorum’a kadar olan yerlerin kendilerini tasdik ettiklerini bildirmişlerdir⁷². Yozgat’taki isyan patlak verdiğinde, bu ayaklanmayı bastırmak için bölgeye gelen, Kılıç Ali Bey’in, İsyarun elebaşısından aldığı mektupta “*Halife ordusunun maksadı Mustafa Kemal ve yedi arkadaşını yakalamaktır. Kırşehirlî mebus Rıza Bey’le temas halindeyiz. Kırşehir üzerinden Ankara’ya yürüyeceğiz*”⁷³ denmiştir. Oysa ki Rıza Bey Trabzon Milletvekili Hüsrev (Gerede) Bey ile birlikte Meclis tarafından bölgeye gönderilmişti⁷⁴. O halde burada isyancıların amacı millî kuvvetleri korkutmaktan başka bir şey değildir. Hatta Rıza Bey, Trabzon Milletvekili Hüsrev (Gerede) ile birlikte im-

69 Kardeş, a.g.e., s. 40., Ayrıca bkz. Oranlı, a.g.e, s. 44-45; Goloğlu, a.g.e., s. 5-6; Kırşehir İl Yıllığı 1993, s.41; Kinross, a.g.e, s. 241-242.

70 Tarım, “Atatürk’ün Kırşehir’e Gelişinin 41. Yıldönümünü Anarken”, *Kırşehir Vilayet Gazetesi*, 21 Aralık 1960, S. 13; Kansu, a.g.e, s. 5-6.

71 “Kırşehir gençlerinin, vatanımızda gençliğin kıymetli bir ennuzece olduklarını ispat edecek efkârı metine ve musibe ile mütehalli buldukları kanaatiyle vâzi imza eyleriz.”

24 Kânunuevvel 1335 Mustafa Kemal, Hüseyin Rauf, Mazhar Müfit, Ahmet Rüstem, Hakkı Behiç Tarım, *Atatürk Kırşehir’de...*, s. 7.; Kardeş, a.g.e., s.28; Basınoğlu, a.g.e., s.49; Kırşehir İl Yıllığı 1967, s. 62; Uluğ, *Hemşehrimiz...*, s.72; Kırşehir İl Yıllığı 1973, s. 14.

72 Yunus Nadi, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, Çağdaş Yay., İstanbul, 1978, s. 358; Şerif Güralp, *İstiklal Savaşı’nın İcyüzü*, İstanbul, 1958, s. 62.

73 *Türk İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar (1919-1920)*, C.VI, Ankara, 1974, s. 147.

74 Çerkez Ethem, *Anıları*, 2. Bs., Berfin Yay., İstanbul, 1994, s.40.

za ederek gönderdikleri telgrafta: "Yozgat Ayaklanması Ankara Valisi Yahya Galip Bey'in idaresizliği, belki de düzenlediği fesat yüzünden çıkmıştır." diyordu⁷⁵. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Bey, bölgedeki ayaklanmayı bastırmada görevlendirilen Çerkez Ethem'e Keskin'li Rıza Bey'den şüphelendiğini bildirmişti⁷⁶. Ancak, İsmet Paşa'nın bunu böyle söylemesindeki maksat, bu isyanı bastırmak için birliklerini kullanmak istemeyen Çerkez Ethem'e durumun ciddiyetini anlatmak olabilirdi⁷⁷. Nitekim 19 Haziran 1920'de yine İsmet Paşa, Ethem Bey'e gönderdiği raporda Keskin ve Mecidiye (Çiçekdağı)'nin millî kuvvetlerin elinde olduğunu, yani buranın isyan bölgesi olmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda isyan için müfrezelere gönderilen erzakların da Kılıçlar ve Keskin'de depolanacağını bildirmiştir⁷⁸. Yozgat isyanlarında, Kırşehir'e bağlı Keskin ve Mecidiye'de isyana taraftar olunmadığı hatta isyanların bastırılması için yardımlarda bulunulduğu görülmektedir.

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Döneminde Kırşehir Milletvekilleri

Birinci TBMM halkçı bir yapıda açılmıştır. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen, Millî Mücadele taraftarı pek çok meslekten mebuslardan oluşmuştur. Osmanlı Devleti'nin paylaşıldığı Mondros Mütarekesi döneminde Mustafa Kemal Paşa etrafında birleşmiş bu mebuslar arasında Kırşehir temsilcileri de bulunmuştur⁷⁹. Bu temsilciler Ahmet Cemalettin Çelebi Efendi (Hacıbektaş Şeyhi), Ahmet Müfit Efendi (Kurutluoğlu) (müftü ve müderris), Ali Cevdet Bey (Çiftçi), Mehmet Rıza Bey, Mehmet Sadık (Savtekin) Bey, Yahya Galip (Kargı) (İdareci) dir ⁸⁰.

Ahmet Cemalettin Çelebi Efendi

1862 yılında Nevşehir'de doğmuştur. 1876 tarihinde babasının vefatı üzerine Hacıbektaş'ta çelebilik unvanını almıştır. Hacıbektaş Medresesinde din bilgilerinin yanında Arapça ve Farsça öğrenmiştir. İcazet alarak bu medresede 7 yıl müderrislik yapmıştır. 1917 yılında bir alay oluşturarak Doğu cephesinde Ruslarla savaşmış ve Millî Mücadele taraftarı olmuştur⁸¹.

Ahmet Cemalettin Çelebi Efendi, Birinci TBMM'de Kırşehir'den milletvekili seçilmiştir. 25 Nisan 1920'de Başkanlık Divanı seçiminde başkan vekili olmuş-

75 *Türk İstiklal Harbi*, C.VI, s.150.

76 Ethem, a.g.e., s. 40.

77 Sakallı, a.g.e., s. 28.

78 Ethem, a.g.e., s. 45-46; *T.İ.H.*, C.VI, s. 151.

79 Yaşar Özüçetin, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Maarifçiler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XIV, S. 42, 1998, s. 872.

80 Cemal Kutay, *Kurtuluş Savaşı'nın Maneviyat Ordusu*, İstanbul, 1977, s. 123.

81 *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem*, C. III , Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., No:6, s.647; Yaşar Özüçetin, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Dönem Kırşehir Mebusları", *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Kırşehir, 2004, s. 439.

tur. Hastalığı sebebiyle süresiz olarak üç kez izninin uzatılmasından sonra, 7 Ocak 1922'de mebusluğu devam ederken vefat etmiştir. *Müdafaa* adlı bir eseri mevcuttur⁸².

Ahmet Müfit Efendi (Kurutluoğlu)

1879 Yılında Kırşehir'de doğmuştur. İlk ve orta eğitimini Kırşehir İptidai Mektebi ve Medresesinde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Fatih Medresesinden Müderrislik icazeti almıştır. Ayrıca İstanbul Hukuk Mektebini bitirmiştir⁸³. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Damat Ferit Paşa hükümeti tarafından tutuklanarak Divan-ı Harbe verilmiş, fakat daha sonra serbest bırakılmıştır. İstanbul'da Müdafaa-i Hukuk Teşkilatında çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya geldikten sonra, Ankara'ya çağırılmıştır. İstanbul yanlısı olan Ankara Valisi Muhittin Paşayı o dönemde Ankara'ya bağlı olan Kırşehir'e sokmuştur. Bu hareketi "*Meclisin Ankara'da toplanmasını sağlayan neticelerden biri*" olarak değerlendirilmiştir⁸⁴.

23 Nisan 1920'de Meclisin açılışında Kırşehir mebusu olarak bulunmuştur⁸⁵. İstanbul'da şeyhülislamın Millî Mücadele aleyhinde çıkarttığı fetvaya karşılık Ankara'dan çıkarılan fetvanın imzalayıcılarından olmuştur⁸⁶. Mecliste Anayasa, Adalet, Şer'îye Evkaf, Bütçe, Tasarı ve İç Tüzük komisyonlarında görev yapmıştır. Sakarya Savaşı esnasında hükümet merkezinin Kayseri'ye taşınması teklifine karşı çıkmıştır. 23 Nisan gününün Milli Bayram olarak teklif edildiği zaman yapılan tartışmalarda bu günün milli bayram olarak kabul edilmesi gerektiğini savunanlardan olmuştur⁸⁷. Müdafaa-i Hukuk grubunun kurulmasından sonra İkinci Grupta yer almıştır. 20 Kasım 1922'de Halifeye kutsal emanetleri teslim ve Meclisin kararlarını götüren heyette bulunmuş ve İstanbul Fatih Camii'nde ilk Türkçe hutbeyi okumuştur. Ahmet Müfid Efendi, Birinci Dönem milletvekilliğinden sonra Kırşehir'de avukatlık yapmış ve 1958'de vefat etmiştir⁸⁸.

Ali Cevdet Bey

1884 yılında Kırşehir-Çiçekdağı'nda doğmuştur. İlköğretimini Çiçekdağı İbtidai Mektebi, orta öğrenimini Kayseri Rüştîyesi ve Kırşehir İdadisinde tamamlamıştır⁸⁹. Çiçekdağı Adliyesi'nde zabıt kâtibi olarak görev yapmıştır. Bir süre sonra sorgu hakimi ve mahkeme üyesi olmuştur. Sivas Kongresi toplan-

82 Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 275.

83 Türk Parlamento Tarihi, C. 3, s. 649.

84 Kutay, Kurtuluşun ve Cumhuriyetin ..., s. 308.

85 Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 277.

86 Sankoyuncu, a.g.e, C. I, s. 155.

87 TBMM Zabıt Ceridesi, 23.4.1337 Tarihli Görüşme, C. 10, Ankara, 1958, s. 73.

88 Türk Parlamento Tarihi, C. 3, s. 650.

89 Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 276.

dığı zaman Mustafa Kemal Paşa'ya telgraf çekerek Millî Mücadeleye bağlılığını bildirmiştir. Millî Mücadeleyle ilgili olarak halkı aydınlatıcı konuşmalar yapmıştır. Ayrıca Yozgat ayaklanmasında ayaklanma karşıtı faaliyetlerde bulunmuştur. 23 Nisan 1920'de Meclisin açılışında bulunmuş ve. Birinci Meclis-teki milletvekilliği bittikten sonra Kırşehir'e dönmüştür. 1931 yılında vefat etmiştir⁹⁰.

Mehmet Rıza Bey

1877'de Kırşehir'in Kaman ilçesinin Hamit köyünde doğmuştur. Meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra İttihat ve Terakki Partisine girmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Keskin'deki Ermenilere kötü muamele yaptığı gerekçesi ile kovuşturmaya uğramıştır. 1919 yılı sonlarında Keskin'de Kuvay-ı Milliye teşkilatları kurmuştur. Heyet-i Temsiliye'nin isteği üzerine İstanbul Hükümeti tarafından Ankara'ya vali olarak atanan Muhittin Paşa'yı tutuklayarak Sivas'a göndermiştir. Osmanlı Mebusan Meclisi döneminde Kırşehir Mebusu seçilmiş, bu meclisin kapanmasından sonra Birinci TBMM'nde Kırşehir milletvekili olmuştur. Yozgat İsyanının bastırılmasında görev almıştır. İlk dönemin sona ermesiyle görevi de sona ermiştir. Fakat Cumhuriyet rejimi aleyhine çalıştığı gerekçesi ile 10 Ocak 1926 tarihinde idam edilmiştir⁹¹.

Mehmet Sadık (Savtekin) Bey

1874 yılında Samsun'da doğmuştur. Medrese ve hukuk eğitimi görmüştür. TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimde Kırşehir milletvekili seçilmiştir. Mecliste dışişleri, dilekçe, bütçe ve adalet komisyonlarında görev yapmıştır. Milletvekilliği birinci dönem sona eren Sadık Bey, 1932 yılına kadar hukuk mesleği ile ilgili olarak çeşitli şehirlerde çalışmış bu tarihte emekli olmuştur⁹².

Yahya Galip (Kargı) Bey

1874'de İstanbul'da doğmuştur. 1892'de Divan-ı Muhasebe Evrak odasında katip olarak görevine başlamıştır. Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın tutuklanarak Sivas'a götürülmesinden sonra Ankara Vali vekili olmuştur⁹³. İstanbul Hükümeti'nin tayin ettiği valiye itirazlarını Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta anlatmıştır. Yahya Galip ve diğer Ankara'nun önde gelen kişileri sayesinde Ankara Millî Mücadele için güvenli bir yer haline gelmiştir⁹⁴.

TBMM'nin açılması sonrasında bu hükümetin ilk Ankara Valisi olmuştur. 22 Ağustos 1920 yılında TBMM'ye Milletvekili olarak seçilmiştir. Özellikle 23

90 *Türk Parlamento Tarihi*, C. 3, s. 651.

91 *Türk Parlamento Tarihi*, C. 3, s. 655.

92 a.g.e, s.656-657; *Hal Tercüme Kağıdı Örneği*, 278.

93 *Türk Parlamento Tarihi*, C. 3, s. 658.

94 Cebesoy, a.g.e, s.142.

Nisan gününün Milli Bayram olarak kabul tartışmaları esnasında bu günün kutlanması gerektiği konusundaki ateşli konuşmaları dikkat çekmiştir⁹⁵. Bütçe, Mali konular, Şer'îye-Evkaf komisyonlarında görev yapmıştır. İkinci ve Üçüncü dönemlerde Kırşehir, Dördüncü, Beşinci, Altıncı Dönemlerde ise Ankara Milletvekilliği yapmıştır. 1942 yılında vefat etmiştir⁹⁶.

Bekir Sıtkı Ağa

1875 (1291) de Kırşehir'de doğmuştur. TBMM'nin I. Dönemi için 27 Mart 1920'de yapılan seçimlerde yeterli oyu alarak milletvekili seçilen Sadık Bey'in istifa ettiği söylenmesi üzerine, en fazla oyu alan diğer aday olarak hakkında tutanak tutulmuştur. Fakat Sadık Bey'in milletvekilliğinden istifa etmediği yolundaki başvurusu üzerine milletvekilliği düşürülmüştür⁹⁷. Kısa hal tercümesinde tarım ticaret ve taahhüt işleri ile meşgul olduğu, bir ara mal müdürlüğü yaptığı ve 1930'da Kırşehir'de öldüğü yazmaktadır⁹⁸.

Sonuç

I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesinin ardından Mondros Mütarekesi ile Anadolu'nun paylaşılması söz konusu olmuştur. Fakat bu mütareke sonucunda bağımsızlığını ve Anadolu'yu kaybetmek istemeyen halk, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya gelmesinden sonra, onun etrafında Millî Mücadele fikrinde birleşmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde başlayan mücadele Anadolu'daki dağınık durumdaki teşkilatları birleştirmiş, milleti tek bir amaç etrafında toplamıştır. Bu bütünlük sonunda zaferi getirmiştir.

Millî Mücadelenin en dikkat çekici yönü, millî egemenlik düşüncesidir. Daha Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya ayak basar basmaz bu düşüncesini dile getirmiş ve attığı her adımda bunu vurgulamıştır. Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile millî egemenlik tam bir etkinlik kazanmıştır.

Mondros Mütarekesi sonrasında işgale uğramış olan bölgelerde olduğu kadar, uğramamış yerlerde de bu acı hissedilmiş, Millî Mücadeleye destek verilmiştir. Bu heyecan ve desteğin görüldüğü yerlerden biri de Kırşehir olmuştur. Özellikle yerel basında bu duyguları görmek mümkün olmaktadır. Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye'nin Sivas'tan Ankara'ya gelirken Kırşehir ve çevresinde buldukları birkaç gün zarfındaki yaşanan heyecan, Millî Mücadeleye verilen desteğin iyi bir örneğini oluşturmaktadır.

Ayrıca Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi döneminde Kırşehir milletvekillerinin tamamına yakını Millî Mücadele'ye ve Cumhuriyet yönetimine tam bir bağlılık göstermişlerdir.

95 TBMM Zabıt Ceridesi, 23.4.1337 Tarihli Görüşme, C. 10, Ankara, 1958, s. 69-72.

96 Türk Parlamento Tarihi, C. 3, s. 659.

97 a.g.e, s. 652.

98 Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 274.

KAYNAKÇA

- Akarşlan, Mediha, "Osmanlıyı Yağma Yarışı", *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 28, 1996.
- Akşin, Abdülhat, *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*, TTK. Yay. Ankara, 1997.
- Akşin, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, C.I, Türkiye İş Bankası Yay. Ankara, 1998.
- Albayrak, Mustafa, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Tarihsel Gelişimi*, Ankara, 1999.
- Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara, 1984.
- Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk (1919-1927)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002.
- Atatürk'ün Söylev Demeçleri*, 5. Bs., C.I, TTK, Ankara, 1997.
- Atay, Falih Rıfki, *Çankaya*, İstanbul, 1984.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919)*, C. I, İstanbul, 1974.
- Basınoğlu, Ethem, *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, Filiz Yay, 1981.
- Bayar, Celal, *Bende Yazdım, Millî Mücadeleye Gidiş*, C.8, İstanbul, 1997.
- Bayur, Hikmet, *Atatürk Hayatı ve Eseri*, C.I, Ankara, 1990.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılap Tarihi*, C.II, Kısım IV, Ankara, 1991.
- Belen, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., b.y.y., b.t.y.
- Bıyıklıoğlu, Tevfik, *Atatürk Anadolu'da, (1918-1922)*, T. İş Bankası Yay., Ankara, 1988.
- Borak, Sadi, *Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919)*, İstanbul, 1998.
- Burçak, Rıfki Salim, *Siyasi Tarih (Ders Notları)*, Ankara, 1984.
- Cebesoy, Ali Fuat, *Millî Mücadele Hatıraları*, C.I, İstanbul, 1953.
- Criss, Bilge, *İşgal Altında İstanbul*, İletişim Yay., İstanbul, 2000.
- Çevik, Zeki, *Millî Mücadele'de Müdafai Hukuk'tan Halk Fırkasına Geçiş (1918-1923)*, Ankara, 2002.
- Ethem, Çerkez, *Anılarım*, 2. Bs., Berfin Yay, İstanbul, 1994.
- Evsile, Mehmet, "Amasya Tamimi ve Atatürk'ün Amasya'daki Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XIV, Sayı: 40, Ankara, 1998.
- Feyzioğlu, Turhan, "Türk Millî Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği", *Atatürkçü Düşünce*, Atatürk Araştırma Merkezi, b.y.y., 1992.
- Goloğlu, Mahmut, *Sivas Kongresi*, İkinci Kitap, Ankara, 1969.
-, *Üçüncü Meşrutiyet*, Ankara, 1970.

- Gökbilgin, Tayyib, *Milli Mücadele Başlarken*, C.I, TTK, Ankara, 1959.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli "Vilayet-name"*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1958.
- Güralp, Şerif, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, İstanbul, 1958.
- Hal Tercüme Kağıdı Örneği*, 274-278.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Belge 64.
- Horvath, Béla, *Anadolu 1913*, Çev. Tarık Demirkan, 2. Bs., Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1997.
- İrade-i Milliye*, 28 Eylül 1335 (1919), Numara 4.
- İrade-i Milliye*, 2 Ekim 1919.
- Jaeshchke, Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, (30 Ekim 1918- 11 Kasım 1922), 2. Baskı, TTK, Ankara, 1989.
- Kansu, Mahzar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C.1, TTK, Ankara, 1988.
- Kardeş, Sırrı, *Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de*, Ankara, 1950.
- Kırşehir İl Yıllığı 1967*.
- Kırşehir İl Yıllığı 1973*.
- Kırşehir İl Yıllığı 1993*.
- Kırşehir Vilayet Gazetesi*, 15 Temmuz 1959
- Kırşehir Vilayet Gazetesi*, 21 Aralık 1960, Sayı 135.
- Kırşehir Vilayet Gazetesi*, 8 Temmuz 1959.
- Kırşehir Vilayet Gazetesi*, 9 Eylül 1959.
- Kırzioğlu, Fahrettin, *Bütünüyle Erzurum Kongresi*, Ankara, 1968.
- Kinross, Lord, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, 12. Bs., Çev. Necdet Sonder, İstanbul, 1994.
- Kutay, Cemal, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, bty.
-, *Kurtuluş Savaşı'nın Maneviyat Ordusu*, İstanbul, 1977.
- Mumcu, Ahmet, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul, 1981.
- Nadi, Yunus, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, Çağdaş Yay., İstanbul, 1978.
- Olcay, Osman - Seha L. Meray, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri*, Ankara, 1977.
- Oranlı, Ziya, *Atatürk'ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları*, Anlatan Ali Metin, Alkan Matbaası, Ankara, 1996.

- Önder, Mehmet, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, T. İş Bankası Yay., 159, Ankara, 1981.
- Özüçetin, Yaşar, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Dönem Kırşehir Mebusları", *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Kırşehir, 2004.
-,"Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Maarifçiler",
Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XIV, S. 42, 1998.
- Renouvin, Pierre, *I. Dünya Savaşı, 1914-1918*, Çev. Adnan Cemgil, byy.,1982.
- Sakallı, Bayram, *Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988.
- Sarıkoynucu, Ali, *Milli Mücadelede Din Adamları*, C.I , 4. Bs., Diyanet İşleri Başkanlığı Yay, Ankara, 2002.
- Selek, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, 4. Bs., İstanbul, 1968.
- Şahin, Yaşar, "Mustafa Kemal Paşa ve Kırşehir", *Kırkkültür*, S. 7, Ankara, Güz 2005.
- Tanör, Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 2. Bs., İstanbul, 1998.
- Tansel, Selahattin *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.III, MEB Yay., İstanbul, 1991.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, 23.4.1337 Tarihli Görüşme, C.10, Ankara, 1958.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Mütareke Döneminin Özellikleri (1918- 1922)*, İstanbul, b.t.y.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, II. Kitap, İstanbul, 1992.
- Türk Dış Politikası (1919-1980)*, C.I, Ed. Baskın Oran, İletişim Yay., İstanbul, 2001.
- Türk İstiklal Harbi*, C.VI.
- Türk İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar (1919-1920)*, C.VI. Ankara, 1974.
- Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem*, C. III., Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., No: 6.
- Türkmen, Zekeriya, " Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı", *Türkler*, C.15, Ankara, 2002.
- Uluğ, Naşit Hakkı, *Hemşehrimiz Atatürk*, 3. Bs., TİB Yay., byy, 1997.
-, *Siyasî Yönleriyle Kurtuluş Savaşı*, Milliyet Yay., İstanbul, 1973.
- Üçarol, Rifat, *Siyasi Tarih*, İstanbul, 1985.
- Ülman, Haluk, *Birinci Dünya Savaşına Giden Yol*, Ankara, bty.
- Yurt Ansiklopedisi "Kırşehir Maddesi"*, C.VII, Anadolu Yay., İstanbul, 1982-1983.